

**ENDÜSTRİ MESLEK LİSELERİNDE ÖĞRENİM GÖRMekte OLAN 16-18 YAŞ
GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİ İLE BAZI
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ***

Araş.Gör. Mustafa OTRAR**

Prof.Dr Adnan KULAKSIZOĞLU***

GİRİŞ

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Rehberlik, bireyin en verimli bir şekilde gelişmesi ve tatminkar uyumlar sağlamasında gerekli olan seçmeleri (tercihleri), yorumlan, plânları yapmasına ve kararlar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve ulaştığı bu seçme ve kararları uygulaması için kişiye yapılan sistemli ve profesyonel (uzman- sal) bir yardımdır (Tan, 1989. s.17).

Genel olarak psikolojik danışma ise, bireyle yüz yüze onun problemine yönelik olarak gerçekleştirilen psikolojik yardım oluşumudur (Tan, 1989).

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin fonksiyonelliği tüm yaşamı kapsar. Yani bu yardım hizmetlerinin hayatın sadece belli bir dönemi için bir işlevsellik taşıdığı söylenemez. Ancak şu var ki, insan hayatının belli dönemlerinde rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetleri daha yoğun olarak uygulama alanı bulur. Okul hayatı ve ergenlik dönemi rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerinin en yoğun, sistemli ve profesyonelce verildiği dönemlerdir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri farklı kategorilerde ele alınabilir. Hizmetin yoğunlaştığı problem alanına göre rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri meslekî, eğitsel ve kişisel rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri olarak üç grup altında toplanabilir (Kepçeoğlu, 1990, s. 55).

* Bu çalışma Yüksek Lisans Tezi olarak verilen "Endüstri Meslek Lisesi (EML) Ve Çıraklık Eğitim Merkezinde (ÇEM) Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması" konulu araştırmanın bir bölümüne dayanılarak hazırlanmıştır

** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

*** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü Başkanı

Eğitim s¼reçleri içinde ele alındığında bireylerin, bu hizmetlerden en yoğun olarak faydalanabilecekleri d¼nemin ¼zellikle ergenlik gibi kritik bir d¼nemi de kapsayan ortaokul ve lise yılları olduğu kolayca anlaşılacaktır. Bu d¼nem, kişiliğin daha kalıcı bir gelişme gösterdiği, hayatın bundan sonraki b¼l¼m¼n¼ derinden etkileyen hatta belirleyen kararların verildiği bir d¼nemdir. Bireylerin ergenlik d¼neminde karar verdiği iki ¼nemli konu da meslek ve ¼đrenim g¼r¼lecek program t¼r¼d¼r, ¼đrenim g¼r¼lecek programın nihayetinde bireyin bir mesleğe ilişkin formasyon kazanmış olacağı d¼ř¼n¼ld¼đ¼nde, meslek tercihi ile ¼đrenim g¼r¼lecek alanın seçimi ¼zdeřleşmekte; buradan, meslek¼ karar verme başlı başına kritik ¼nem kazanmaktadır. Okul d¼nemi içinde rehberlik faaliyetlerinin bir b¼l¼m¼n¼n mesleki tercih üzerine yoğunlaşması bu ¼nemden kaynaklanmaktadır.

Bir meslek seçme, bir meslek için karar verme, insan hayatının en ¼nemli olaylarından birisidir. ¼nk¼ meslek yaşantıları, meslekten alınan doyum, çalışma koşulları vb. bireyin t¼m yaşantılarını etkiler. Bireyin kendini gerçekleştirebilmesi, çevresiyle ve kendisiyle uyumlu olabilmesi, eş seçimi, aile içi huzuru gibi ruh sağlığını doğrudan etkileyen daha pek çok olgu ile bireyin çalışma hayatı ve şartları arasında sıkı bağlar bulunmaktadır. B¼t¼n bunlar meslek seçmenin ya da mesleğe y¼nlendirmenin son derece bilinçli ve bilimsel verilerle desteklenerek yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle meslek seçimi, meslek¼ gelişim ve mesleğe y¼nlendirme pek çok bilim adamının ilgisini çekmiştir.

Meslek seçimi ve meslek¼ gelişim farklı disiplinlerce farklı şekillerde açıklanmıştır. Bazı araştırmacılar meslek gelişimini, çocukluk yaşantılarına ve çocukluk d¼nemlerinde meydana gelmiş takıntılara ve karşılanmamış ihtiyaçlara (fiksasyonlara) ebeveynle ¼zellikle anneyle olan ilişkilere, bazı araştırmacılar doğrudan kişinin yetenek, ilgi ve değerlerine bağlamışlar; bazı araştırmacılar da meslek gelişimini belli bir s¼re, artarda sıralanmış çeşitli basamaklardan oluşmuş belli bir gelişim d¼nemi sonucunda ulaşılan nokta olarak açıklamışlardır. Gelişim d¼neminin ne t¼r basamaklardan oluştuğu konusunda da farklı açıklamalara rastlanmaktadır.

¼rneđin Ginzberg ve arkadaşları ¼ gelişimsel d¼nemden bahsetmişlerdir. Bunlar fantazi d¼nemi (6-11 yaş), deneme d¼nemi (12-17 yaş) ve gerçekçi seçimler (18 ve ¼st¼) d¼nemleridir (Roe 'den naklen , 1966).

Ginsburg, Alexrad, Herma ve S¼per de meslek gelişimini, aynı genel gelişimde olduğu gibi belli d¼nemlere ayrılan ve bireylerden her bir d¼nemlerdeki belli davranışları g¼stermesinin beklendiği bir s¼re olarak açıklamışlardır. Meslek¼ gelişim literat¼r¼nde bu kuramlar gelişim kuramları olarak anılırlar.

Meslek¼ gelişim kuramlarına g¼re meslek seçimi, tek ve kesin bir karar olmayıp uzun s¼re devam eden bir s¼retir. Bu s¼re içinde bir takım seçme noktaları vardır. Meslek seçimi davranışı, meslek ¼r¼nt¼s¼ (career pattern)

içinde bireyin yaşantıları ile yad n ilişki" düzenli ve yordanabilir bir harekettir (Kuzgun, 1982, s.1).

Meslekî gelişim kuramcılarına göre her dönem belli karakteristik özellikleri ve davranış biçimlerini içerir. Bu özellikler doğrultusunda her dönem için bireylerden farklı davranış biçimleri göstermesi beklenir. Her dönem için beklenen bu davranış ve tutumlar "meslekî gelişim görevleri" olarak isimlendirilirler. Bireyler her bir evredeki meslekî gelişim görevleriyle başa çıkmada başarılı olduğu ölçüde meslekî olgunluk kazanmış sayılırlar.

Meslekî olgunluk kazanmak, her bir hayat basamağında karşılaşılan bir takım tipik ve gerekli problem çözme yaşantıları ile karşılaşmak, bir sonraki basamakta karşılaşılabilecek güçlüklerle baş edebilmek için gerekli bazı temel becerileri kazanmak demektir (Kuzgun, 1982, s. 12).

Meslekî olgunluk kişinin eğitimsel aktivitelerinin çoğunu organize eder; okulda ve okul sonrası hayatında ilişkilerini etkiler (Tolbert, 1974).

Super'e göre 14-18 yaşları arasındaki bireyler meslekî gelişim sürecinin "Araştırma Evresi"nin "Deneme Basamağındadırlar (Kuzgun ve Bacanlı 'dan naklen, 1996). Bu dönem ve bu dönem içinde gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinin ülkemiz açısından büyük önemi vardır, öncelikle ülkemiz nüfusunun büyük bir oram gençlerden, bu genç nüfusun büyük bir kısmı da öğrencilerden oluşmaktadır, öğrencilerimiz 9. sınıftan sonra girmek istedikleri mesleğin bilimsel alanıyla ilişkili seçmeli dersler alabilmekte ve girmek istedikleri mesleği belirleyerek o mesleğe girme hakkını kazanmak için ÖSYS'na başvurumaktadırlar. Hatta söylenebilir ki, öğrencilerin neredeyse tamamı daha ilkököl sıralarından itibaren 16 ilâ 18 yaşlarında katılacakları ÖSS ve ÖYS'ye hazırlanmakta, bu sınavda başarılı olabilmek için çok yoğun emek vermekte ve yüksek harcamalarda bulunmaktadırlar. Rehberlik ve mesleğe yöneltme hizmetleri de en yoğun olarak bu dönemde verilmektedir, öyleyse bu dönemdeki öğrencilerimizin meslekî gelişim görevlerini gerçekleştirmeleri son derece önemlidir. O halde, iyi bir mesleğe yöneltme programı, meslek seçimi öncesinde meslekî olgunluğun gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin belirlenmesini, meslekî olgunluğu etkileyen olgu, özellik ve durumları ve bunların meslekî olgunlukla ilişki derecesini ortaya koyan araştırma sonuçlarını dikkate almak zorundadır. Bir başka ifade ile, ülkemiz için sahip ol- dukları potansiyel güç itibarıyla son derece önemli bir konumda olan gençlerimizi, sağlıklı ve hazırlıklı bir şekilde bir yükseköğretim kurumuna ya da bir mesleğe yöneltmek için uygulanan programlar, meslekî olgunlukla ilgili araştırma sonuçlarıyla da desteklenmek zorundadır.

Meslekî olgunluk kriterlerini belirlemek için bireylerin, bir yaşam dönemi içinde farklı yaş düzeylerindeki tipik meslekî davranış biçimlerini belirlemek gerekir (Süper ve diğerleri,1965, s.58). Bireyler, her bir evredeki meslekî gelişim görevleriyle başa çıkmada başarılı olduğu ölçüde meslekî olgunluk kazanmış sayılırlar.

Süper mesleki gelişimi bireyin gelişiminin bir boyutu olarak tarif ederek, meslekî olgunluk kavramını da (vocational maturity) aşağı yukarı zihinsel olgunlukla (mental maturity) aynı biçimde tanımlamıştır. Meslekî olgunluk, keşfetme aşamasından çöküş aşamasına kadar meslekî gelişim sürecinin ulaştığı yeri ifade eder (Crites 'den naklen, 1971, s.296).

Meslekî olgunluk, hızlı bir çalışma ve gelişme sürecinde olan çok boyutlu global bir yapıdır (Süper ve Nevili, 1984).

Meslekî olgunluğun beş ölçütü vardır. Bunlar: Meslek seçimine yönelme, tercih edilen meslekler hakkında bilgi edinme ve plân yapma, meslekî tercihlerde tutarlılık, özelliklerin kristalleşmesi ve de meslekî tercihlerin yerleşmesidir (Süper ve diğerleri,1965, s.70- 71).

Süper ve Overstreet (1960) gelişim görevlerinin önemi üzerinde durarak, meslekî olgunluk çalışmaları için özel bir gelişim çerçevesi önermişlerdir. Gelişim görevleri yaklaşık olarak ya da tamamen belli dönemlerde ortaya çıkarlar. Meslekî gelişim görevlerinin başarıyla gerçekleştirilmesi bireyin mutluluğuna ve daha sonraki meslekî gelişim görevlerini başarıyla yerine getirmesine neden olur. Meslekî gelişim görevlerinin başarıyla gerçekleştirilememesi ise bireyin mutsuzluğuna, toplum tarafından onaylanmamaya ve ilerideki meslekî gelişim görevlerinin yerine getirilmesinde zorluklara neden olur. Yine her iki bilim adamı, meslekî gelişim görevlerini bir mesleki davranışı öğrenmeye hazırlık çabaları olarak gördüklerinden, meslekî olgunluk üzerinde çalışmanın gerçekten önemli olduğunu vurgulamışlardır (Bingham 'dan naklen, 1973, s.20).

Meslekî olgunluk üzerinde etkisi olduğu düşünülen faktörlerden biri de kişiliktir.

Bireylerin meslekî tercihlerinin, kişiliğin bir uzantısı olduğu yolunda görüşlere göre birey bir meslek seçerken, aynı zamanda bu yolla kendini ifade ediyordur (Kulaksızoğlu ve Kulaksızoğlu, 1997, s. 12).

Teorik olarak, kişilik ile meslekî tercihler arasında bir ilişkiden bahsetmek mümkündür (Süper, 1957, s.231-232).

Psikolojide kişilik, kapsamı en geniş kavramlardan biridir. Kişilik kelimesinin bütün teorisyenlerin üzerinde anlaştığı bir tanımlaması yoktur. Her teorisyen kişiliği kendi anladığı biçimde tanımlamıştır (Engler, 1985).

Allport, kişiliğin birbirinden farklı olarak 48 şekilde tanımlandığını tespit etmiştir. Ayrıca kişiliği ifade eden 17953 sözcük bulunduğu ve bunların hiçbirinin tam olarak eş anlamda olmadığı belirlenmiştir (Allport, 1961, 1986; Hurlock, 1955).

Kapsamının geniş olması, kişilik kavramının farklı şekillerde tanımlanması sonucunu doğurmuştur. Genel psikoloji tarihi perspektifi açısından

bakıldığında Hipokrat, Aristo ve Platon gibi klâsik dönem düşünürlerinin insan doğası hakkındaki açıklamalarında kişilik ile ilgili bulgulara rastlanmaktadır. Bu düşünürlerin kişilik ile ilgili görüşleri çağdaş psikolojinin metot ve bulgularından farklı olarak felsefi düzeyde olsa da; daha sonra bilimsel çalışmalarıyla psikoloji tarihinde isimlerini duyuran pek çok bilim adamını etkilemiş olmaları açısından önem taşımaktadırlar.

Deneysel psikolojinin gelişmesi, bireysel farklılıklara olan ilginin artması ve çeşitli klinik bulgularla birlikte kişilik kavramı çağdaş psikoloji içindeki tartışılmaz yerini almıştır. Özellikle Freud'un psikoanalitik kuramı ile birlikte başlayan gelişmelerle birlikte kişilik, çeşitli kuramların bakış açılarıyla değişik şekillerde tanımlanmıştır. Psikolojinin sosyal antropoloji, sosyoloji ve iktisat gibi bilim dallarıyla olan münasebetlerinin artması da kişilik kuramlarına farklı açılardan hem etkide hem de katkıda bulunmuştur (Yanbastı, 1990). Her kuram kişiliği farklı şekillerde tanımlamışlardır. Buna bağlı olarak kişiliğin, ölçülmesinde kullanılan ölçekler de çok çeşitlidir, örneğin Allport'un personalistik psikolojisine göre kişilik, bireyin çevresine özel uyumunu belirleyen psiko-fizyolojik sistemlerin dinamik örgütüdür (Yanbastı "dan naklen, 1990, s.207).

Davranışçı kurama göre kişilik dışarıdan aldığı uyarıcılara tepki veren bir mekanizmadır. Bu kurama göre kişiliğin bilimsel olarak incelenebilecek tek boyutu vardır, o da davranıştır yani tepkileridir (Karahana ve Sardoğan, 1994).

Tanımlamalardaki bu farklılıklardan dolayı kişilik konusunda önemli kavram karışıklıkları ortaya çıkmıştır. Bu karışıklık çoğu kez kuramların insan doğasına dolayısıyla kişiliğe bakış açılarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Bugüne dek yapılan tanımlamalarda kişilik genel olarak, bir inşama başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünü olarak değerlendirilmiştir (Köknel, 1985).

Kişilik, insanın fikrî, hissi, sosyal ve moral değerlerinin bir sentezidir (Songar, 1986,s.152).

Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde ise kişilik, kişinin, işler durumdaki ruhsal, bedensel ve fizyolojik özelliklerinin kendine özgü olan az çok durağan bütünlüğü şeklinde tanımlanmaktadır (Enç, 1990, s. 97).

Kişilik, bir kimseyi diğerlerinden ayıran manevi genel karakteristiklerin tümüdür (Coleve Morgan, 1985).

Kişilik özelliklerinin doğuştan mı geldiği yoksa sonradan mı edinildiği sürekli bir tartışma konusu olmuştur. Günümüzdeki yaklaşımlar kişilik özelliklerinin kazanılmasında her iki faktörün de belli şekilde etkili olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Normal kişilik özellikleri, çocuğun doğduğu andan itibaren çevresindeki olaylarla başa çıkmak için geliştirdiği, öğrendiği stratejilerdir. Normal gelişim

süreci içinde bireyler, çevreleriyle etkileşimleri sırasında, kendilerine, diğer insanlara ve dünyaya yönelik bazı inançlar (şemalar/hipotezler) geliştirirler (Şahin, 1996, s. 177).

Çocukların genel gelişim özelliklerini keşfetmeye çalıştığımızda bir paradoksla karşılaşırız. Her çocuk diğerlerinden farklı bir yapıya sahiptir. Buradan hareketle denilebilir ki kişilik belirtileri bebeklikte ortaya çıkmaktadır. Zamanında doğmuş olan sağlıklı bebekler, hayatlarının ilk bir kaç günü içinde farklı kişisel özellikler gösterirler (Jersild, 1979).

Bunun yanı sıra beslenme, anne-baba tutumları, coğrafi ve demografik çevre gibi kalıtımla ilgisi olmayan dış şartların kişilik üzerindeki etkileri de son derece güçlüdür.

Kişiliğin yapısı hakkındaki temel kuramında Freud, üç zihinsel sistem şematize etmiştir. Bunlar id, ego ve süperego'dur. Bunlardan her biri kendine özgü özellikler taşır ancak tamamı, birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde olan organize bir sistemdir (Lazarus, 1961; Freud, 1994).

Psikoanalitik kuramın süperego adını verdiği toplumsal normların kişi üzerindeki etkileri de kişiliğe tesir eden önemli faktörlerden sayılabilir.

Sigmund Freud'un yapısal kişilik kuramına göre süperego, kişiliğin törel yönüdür. Bu sistem, çocuğa annesi babası tarafından aktarılan ve ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ülkülerinin içsel temsilcisidir (Geçtan, 1988).

Süperego içten gelen dürtüleri baskı altına alır. Bir diğer ifade ile bireyin ihtiyaçlarını, toplumsal normların izin verdiği biçimiyle karşılaması için ona baskı yapar.

Psikolojide ihtiyaç terimi, insanın gelişimi ve çevresiyle uyumsal bir ilişki kurabilmesi için gereken önemli koşulların eksikliği anlamına kullanılmaktadır (Baymur, 1989, s. 64).

Buradan hareketle ihtiyaçlar ve karşılanış biçimleri kişilik üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve ihtiyaçlar kişiliğin fonksiyonu ve yapısıyla özellikle de anormal ve örselenmiş bireylerle ilgilenen psikologların çalışma sahası içinde önemli bir yer almıştır. Bununla birlikte bir kavram olarak ihtiyaçlar, meslekî psikolojideki pek çok yazarın teorik kurgulamalarında önemli bir yer almıştır. İlgili yazarlar kişilik uyumunda meslekleri ve onların rollerini incelerken ihtiyaç kavramını açıklayıcı bulmuşlardır (Süper ve Martin, 1973). Kısaca denilebilir ki, ihtiyaçların özellikle karşılanmamış ihtiyaçların kişilik özelliklerinin oluşmasında önemli etkileri vardır. Birey tüm yaşamı boyunca bu ihtiyaçlarına doyum sağlayacak yaşantılar arar ki, bu yaşantıların belki de en önemlisi meslek yaşantılarıdır.

Freud'a göre insanların çoğunlukla fark etmedikleri birtakım içgüdüleri, itileri ve gereksinimleri vardır. Altta yatan gereksinimlerin ya da kaygıların

bilindiği durumlarda farklı ortamlarda yapılan farklı davranışlar tutarlılık gösterirler. Freud'un kuramına göre sorun, bu gereksinimlerin -ki bunlar çoğunlukla engellenmiş gereksinimlerdir- neler olduklarının ortaya çıkarılması ve onlar yoluyla mantıksız gözükabilen davranışlardaki tutarlılığa yönelmedir (Morgan dan naklen, 1989, s.315).

Freud ve psikanaliz ekolünü benimseyen araştırmacılar, insanlara verilen belirsiz uyarıcıların, altta yatan gereksinimleri belirleyebileceği şeklindeki bir sayılıyla hareket ederek kişilik özelliklerinin ölçülebileceğini savunmuşlardır (Morgan 'dan naklen, 1989). Bu durumda belirlenen her ihtiyaç aynı zamanda bir kişilik özelliğine işaret edecektir.

Kişilik, bir insanın bütün ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevreye uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir. Bütün bu özellikler bireyde kendine özgü ve ahenkli bir bütün oluşturur ve kişilik adı altında onu diğer bireylerden ayırıcı bir niteliğe bürünmüş olur.

Kişilik, bireyin bütün özelliklerinin ahenkli bir bütünü olduğuna göre tüm davranışlarını etkiler. Buradan hareketle kişilik, çeşitli gelişim dönemlerinde meslekî gelişim görevleri şeklindeki davranışları da etkilemektedir. Meslekî olgunluk ile hangi kişilik özelliklerinin ne derece ilişkili olduğunun belirlenmesine yönelik araştırmalar sonucunda elde edilecek bulguların eğitimde, rehberlikte ve özellikle mesleğe yöneltmede önemli bir yer alacağı muhakkaktır.

Meslekî rehberlik faaliyetlerinin sunulması ileri düzeyde bir uzmanlığı gerektirir. Profesyonelce sürdürülen bu faaliyetler nihaî olarak bireyin, kendi kişiliğine, yeteneklerine, ilgilerine uygun bir meslek seçiminde bulunmasını hedefler. Danışman yardım sürecinde, danışanın kendini gerçekleştirebileceği bir meslekte karar kılması ve o mesleğe girerek ilerlemesi için uğraşır.

Birey için bu kararı vermek kolay değildir. Her şeyden önce kişi, bir meslek seçimi için yeterli düzeyde kendini ve meslekleri tanımalı ayrıca bir seçim için hazır olmalıdır. Belli bir olgunluğa ulaşmadan, hazır olmadan verilecek kararlara hata girme olasılığı yüksek olacaktır.

Verilen kararın yukarıda belirtilen nihaî amaca ulaşmadaki etkililiği konusunda danışmanın vereceği yardım son derece önemlidir. Bir danışman bu konuda öncelikle karar verme durumunda olan bireyin kendini tanımasına yardımcı olmalıdır. Ayrıca danışman bireyin karar vermesini etkilemesi muhtemel özellikleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

Acaba bireyin bir mesleki karar vermesini etkileyen faktörler nelerdir? Bu faktörler pek çoktur ve kişinin kendisinden kaynaklanabileceği gibi çevresinden de kaynaklanabilir. Bunlardan bazıları kişilik özellikleri, fiziki şartlar, ebeveynlerin etkisi, sosyo ekonomik düzey, meslekî olgunluk düzeyi,

eğitim seviyesi, yaş, cinsiyet, vb. olarak sıralanabilir.

Kişilik zellikleri ve meslekî olgunluk, bireyin meslekî karar vermesini etkileyen iki önemli faktördür. Kişilik çok genel bir kavramdır ve bireyin tüm özelliklerini içerir; bireyin etkilendiği her Şeyden etkilendiği gibi bireyin tüm davranışlarını da etkiler. Kişiliğin statik değil dinamik bir yapısı vardır.

Mesleki olgunluk, bireylerin, her meslekî gelişim dönemine özgü olan tipik meslekî gelişim görevlerini ne derece yerine getirdiklerini ifade eder. O halde meslekî olgunluk da kişilik kavramı içinde yer alır.

Super'e göre meslekî olgunluğu kişilikten tamamen bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Meslekî gelişimi genel gelişim içinde ele almak gerekir (Süper, 1957).

Gelişim kuramcılarının tanımlarından hareket edilirse meslekî gelişim, dil gelişimi, bedensel gelişim, duygusal gelişim gibi kişilik gelişiminin bir parçasıdır. Dolayısıyla çeşitli kişilik özellikleri ile meslekî olgunluk arasında bir ilişkinin olacağı muhakkaktır. Bu ilişkinin belirlenmesi, öncelikle kişilik özellikleri ile meslekî olgunluk düzeylerinin var olan halleriyle betimlenmesini zorunlu kılar.

Meslekî olgunluk ve kişilik özelliklerinin ve de bu değişkenler arasındaki ilişkinin derecesinin belirlenmesi, rehberlik hizmetlerine önemli katkılar sağlayacaktır. Meslekî olgunluk düzeyinin hangi kişilik özelliklerini taşıyan bireylerde ne düzeyde olabileceğinin bilinmesi gerek bireysel ve grupta yapılan danışma oluşumlarında, gerekse rehberlik hizmetleri için önceden hazırlanacak mesleğe yöneltme programlarının etkililiğinde önemli pratik kolaylıklar sağlayacaktır. Meslekî açıdan gerçekçi seçimler yapmak ancak yeterli ve gerekli bir meslekî olgunlukla mümkündür.

Geleceği konusunda seçim yapamayan öğrenciler kayđı içinde kalırlar. Bu da hem birey için hem de toplum ağın bir sorun olarak kalır (Krutetsky, 1980).

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı Endüstri Meslek Liselerinde ğrenim görmekte olan 16-18 yaşları arasındaki öğrencilerin meslekî olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özellikleri (başarma, başatlık, sebat, düzen, bağımsızlık, değişiklik, oto-kontrol, zgven, yaratıcı kişilik, askeri liderlik) arasındaki ilişkinin saptanarak karşılaştırılmasıdır.

nem

Ülkemizde bir yandan işsizlik oranının yükselmesi diğer yandan nitelikli insangücü (zellikle ara insangücü) ihtiyacının hat safhaya ulaşmasından dolayı meslekî rehberlik son derece önemli bir konuma gelmiştir. Bu nedenle mesleğe yöneltme programlarının daha etkili olabilmesi için sürekli olarak yeni bilimsel verilerle desteklenmesi zorunludur.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler özellikle:

a-) Endüstri Meslek Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışmanlığa özellikle meslekî rehberliğe olan ihtiyaçları konusunda yapılan ve yapılmayanların tartışılması için zemin hazırlamada,

b-) Meslekî-tekniik formasyonu örgün eğitimi yoluyla gören öğrencilerin, meslekî olgunluk ve kişilik özellikleri gibi önemli iki değişken açısından incelenmesi,

c-) Endüstri Meslek Liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin meslekî olgunluk düzeylerine ve bazı kişilik özelliklerine dikkat çekerek, yetkililere çeşitli önerilerde bulunulması,

d-) Ülkemizin şiddetle ihtiyacı olan nitelikli ara insangücünün en etkin bir şekilde yetiştirilmesine katkıda bulunulması noktalarında önem taşımaktadır.

Sayıtlılar

a-) Meslekî olgunluk ve kişilik özellikleri kullanılan ölçeklerle ölçülebilecek kavramlardır.

b-) Kişilik testi ve meslekî olgunluk ölçeğinin gerçeği yansıtma derecesi, örnekleme oluşturan ve uygulamaya katılan öğrencilerin cevaplama doğru ve gerçekçi davranmasına bağlıdır, öğrenciler ölçekleri doğru biçimde cevaplamışlardır.

c-) Araştırmanın örnekleme, evreni temsil yeterliliğine sahiptir.

d-) Kullanılan ölçme araçlarıyla ve izlenen yöntemle araştırmanın amaçlarına ulaşılabilir.

Sınırlılıklar

a-) Araştırma 16-18 yaş grubunda olup, İstanbul ilinde Endüstri Meslek Lisesi ve Çiraklık Eğitim Merkezine devam eden öğrencilerle sınırlıdır.

b-) Kişilik özellikleri, kullanılan kişilik testinin başarıma, başatlık, düzen, bağımsızlık, değişiklik, oto-kontrol, özgüven, yaratıcı kişilik, askerî liderlik, sebat olmak üzere on alt ölçeğiyle sınırlıdır.

c-) Bu araştırma, kullanılan istatistiksel tekniklerle sınırlıdır.

d-) Bir yüksek lisans tezi olan bu araştırma, 1996-1997 eğitim-öğretim yılında elde edilen veriler ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, Endüstri Meslek Liselerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaşlan arasındaki öğrencilerin meslekî olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin saptanması için yapılan ilişkiisel tarama modelinde bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Alnaçlar ve sınırlılıklar bölümünde de belirtildiği üzere araştırmanın evrenini, 16- 18 yaş grubunda İstanbul İli, Endüstri Meslek Liselerinde meslekî-teknik eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini İstanbul İli, Anadolu ve Avrupa yakasından random olarak seçilen dört Endüstri Meslek Lisesi örnekleme alınmıştır. Araştırmanın örneklemini Anadolu yakasından Haydarpaşa ve Ümraniye Endüstri Meslek Liseleri, Avrupa yakasından da Maçka Akif Tünce ve Şişli Endüstri Meslek Liseleri'nden oluşmaktadır.

Uygulama aşamasında toplam 376 öğrenciye ulaşılmış; bunlardan 67'si cevaplan hatalı bir şekilde işaretlemesi ve özellikle Meslekî Olgunluk Ölçeği'nde cevaplanmamış soru bırakmalarından dolayı araştırmaya alınmamıştır. Bu öğrencilerin testleri elendikten sonra araştırmanın örneklemini, 116 kız, 193 erkek olmak üzere toplam 309 öğrenciden oluşturulmuş; yapılan tüm işlemler bu gruptan elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Araştırma Süreci

Araştırmada, örneklemini oluşturacak öğrencilerin var olan meslekî olgunluk düzeylerini tespit etmek için Meslekî Olgunluk Ölçeği (MOÖ), kişilik özelliklerini belirlemek için Sıfat Tarama Listesi (ACL), kendilerine ilişkin bazı bilgilerin (kardeş sayısı, ailesinin sos- yo-ekonomik durumu, anne veya babasının sağ olup olmadığı, vb.) toplanması için de araştırmacı tarafından düzenlenmiş kısa bir bireyi tanıma çizelgesi (BTÇ) uygulanmıştır.

Uygulamalar öğrencilerin öğrenim gördükleri kurumlarda bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulama için fazla zaman gerektirmediklerinden ayrıca sağladığı pratik ve teorik faydalar dikkate alındığından her iki ölçme aracı aynı anda uygulanmıştır.

Uygulamalar, 1996-1997 eğitim öğretim yılı, Mart ve Nisan ayları içinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada Kullanılan Araçlar

Meslekî Olgunluk ölçeği (MOÖ)

Meslekî Olgunluk ölçeği (MOÖ), Prof.Dr.Yıldız Kuzgun ve Dr. Feride Bacanlı tarafından 1996 yılında geliştirilmiş Likert türü bir ölçektir. 40 itemden oluşmaktadır ve bu 40 iteni 8 ayrı meslekî tutum ve davranışı ölçmektedir. Meslekî Olgunluk ölçeğinin içerdiği 8 davranış ve tutum şunlardır Bir meslekî tercihi billurlaştırma gereğinin farkında olma, meslek seçiminde göz önüne alınacak faktörlerin farkında olma, meslek seçimini etkileyebilecek ihtimallerin farkında olma, meslek seçiminde şimdi-gelecek ilişkisinin farkında olma, tercih

edilen meslekle ilgili bilgi edinme, tercih edilen mesleği plânlama, ilgi ve değerleri farklılaştırma, meslek seçiminde kaynakları kullanma.

Sıfat Tarama Listesi (ACL)

Sıfat Tarama Listesi ilk olarak 1949 yılında Berkeley Kişilik Değerlendirme ve Araştırma Enstitüsü'nde (IPAR) enstitü personelinin değerlendirilme programında kullanılmak üzere geliştirilmiştir (Savran 1993).

Test çeşitli revizyonlara uğradıktan sonra 1983 yılında yayınlanan 2. Elkitabı ile en son halini almıştır. Test bireysel ve özgül bir testtir. Bireye ait tanımlamaları, karşılaştırmaya dayalı derecelendirmeden çok kişisel özellikleri yansıtmaktadır. Normal kabul edilen bireylere yönelik olan test 300 adet sıfattan oluşmaktadır.

Testin Türkiye koşullarına uygun dilsel eşdeğerlilik, geçerlilik, güvenilirlik ve norm çalışmaları 1993 yılında Savran tarafından gerçekleştirilmiştir. Testin alt boyuttan şunlardır: Başarma, başatlık, sebat, düzen, duygulanılma, şefkat, yakınlık, karşı cinsle ilişki, gösteriş, bağımsızlık, saldırganlık, değişiklik, ilgi görme, kendini suçlama, uyarılık, danışmaya hazır oluş, oto-kontrol, özgüven, kişisel uyum, ideal benlik, yaratıcı kişilik, askerî liderlik, erkeksi özellikler, kadınsı özellikler.

Araştırmada bu alt ölçeklerin meslekî gelişim ve meslek seçimi ile ilişkili olduğu düşünülen bazıları ele alınmıştır. Bu alt ölçeklerin seçiminde ülkemizde mesleğe yöneltmede halen yaygın olarak kullanılmakta olan Kendini Değerlendirme Envanteri (K.D.E), Kuder İlgi Envanteri ve Edward's Kişisel Tercih Envanteri (E.P.P.S)'nin bazı alt ölçekleri dikkate alınmıştır.

Bireyi Tanıma Çizelgesi(BTÇ)

öğrenciler hakkında bazı kişisel bilgileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bir kişisel bilgi toplama formudur. Bu form vasıtasıyla meslekî olgunluk ile ilişkisi araştırılacak bazı kişisel bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Çözümü Ve Yorumlanması

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında x, ss, bağımsız grup t testi, Pearson çarpım momentleri korelasyon katsayısı ve tek yönlü varyans analizi olmak üzere beş istatistiksel teknik kullanılmıştır. Manidarlıkların .01 ve .05 düzeyinde çift yönlü olarak sınanmıştır. ACL'nin puanlaması bilgisayar programıyla, MOÖ puanlaması araştırmacı tarafından yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Uygulamaya katılan öğrenciler ekonomik düzey açısından incelendiğinde, öğrencilerin % 1.6'sı düşük ekonomik düzeyde bulunmaktadır. Grubun içerisinde ekonomik düzey açısından ortanın altında bulunanların oranı % 7.4'tür. öğrencilerinin % 71.5'i orta ekonomik düzeyde, % 17.8'si ortanın üstü

% 1.6'si yüksek ekonomik düzeyde olduklarını belirtmişlerdir. Grupta orta ekonomik düzeydeki yığılma dikkat çekmektedir.

Öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında öğrencilerin babalarının % 0.6'sı okur-yazar değil, % 2.9'u okur-yazar, % 49.5'i ilkököl mezunu, % 21.4'ü ortaokul, % 16.8'i lise ve % 8.7'si üniversite mezunudur.

Annelerin eğitim düzeyleri açısından bakıldığında da, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin annelerinin % 8.7'si okur-yazar değil, % 7.1*1 okur-yazar, % 52.2'si ilkököl, % 16.8'i ortaokul, % 11'i lise ve % 4.2'si üniversite mezunudur.

Uygulamaya katılan tüm öğrencilerin % 86.4'ü okudukları okulu isteyerek seçtiklerini % 13.4'ü okudukları okulu isteyerek seçmediklerini belirtmişlerdir. Okudukları okulu istemeyerek seçenlerin oranı azımsanmamalıdır. İsteyerek seçmedikleri bir okulda okumanın, öğrencilerin akademik başarıları kadar sosyal faaliyetlerini, psikolojik sağlıklarını ve meslek seçimini de olumsuz yönde etkileyeceği muhakkaktır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin % 51.1'inin, gördükleri eğitimden memnun olduktan; % 47.9'unun, gördükleri eğitimden memnun olmadıkları saptanmıştır.

Uygulamaya katılan öğrencilerin meslek seçimi konusunda yardım alıp almadıklarına ilişkin bulgular da son derece düşündürücüdür. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin %40.8'i meslek seçimi konusunda yardım aldığını; %59.2'si meslek seçimi konusunda yardım almadığını ifade etmişlerdir.

Bu durum, öğrencilerin ilk ve ortaöğretim düzeyinde, gerekli uzman personelin yokluğundan ya da yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri $x=40.924$, $ss=29.25$ olarak bulunmuştur. Bu düzey bir meslek seçimi için yeterli görülmemektedir.

öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Ancak, meslekî olgunluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını araştıran çeşitli araştırmalarda farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır, örneğin Westbrook, Sanford ve Donnelly (1990)'nın ziraat eğitimi gören 9. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduktan bir araştırmada meslekî olgunluk düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Healy ve arkadaşın tarafından yapılan bir araştırmada (1987) meslekî olgunlukla anlamlı cinsiyet farkları ortaya çıkmıştır. Araştırmada kızlar aynı özelliklere sahip erkeklerden daha yüksek düzeyde meslekî olgunluk göstermişlerdir (Luzzo'dan naklen, 1993). Süper ve Nevill'e (1984) göre

bayanlar meslekî olgunluğa erkeklerden daha eğilimlidir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri ile öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuş; yapılan Tukey Kramer Testi sonucunda bu farklılığın ortaokul ve üstü ile ilkokul mezunu grupları arasından kaynaklandığı saptanmıştır.

Bu durumda, öğrencilerin ortaokul ve üstü eğitim düzeyine sahip babalarının, ilkokul mezunu babalara göre çocukların mesleki gelişimine ve meslek seçimine dolayısıyla meslekî olgunluk düzeylerine olumlu yönde daha fazla etkide buldukları söylenebilir.

Öğrencilerin kişilik özelliklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinden Almış Oldukları Puanların Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	X	ss
Başarma	48.980	8.884
Başatlık	51.082	10.343
Sebat	48.310	9.138
Düzen	48.043	8.642
Bağımsızlık	51.500	8.169
Değişiklik	49.177	12.057
Oto-Kontrol	48.495	9.830
Özgüven	50.311	9.796
Yaratıcı Kişilik	51.456	9.082
Askerî Liderlik	45.710	9.674

Tablo 1'de de görüldüğü üzere uygulamaya katılan öğrencilerin kişilik özelliklerinden aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında, öğrencilerin başarıma, sebat, düzen, değişiklik oto-kontrol ve askeri liderlik kişilik özellikleri bakımından Türkiye ortalamasının altında puan aldıkları görülmektedir. Başatlık, bağımsızlık, özgüven ve yaratıcı kişilik özellikleri bakımından ise Türkiye ortalaması üzerinde puan almışlardır

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak öğrencilerin kişilik özelliklerinden aldıkları puanlarla mesleki olgunluk ölçeğinden aldıkları puanlar arasında korelatif ilişki olup olmadığı incelenmiş, sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslekî Olgunluk Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları

Mesleki Olgunluk	r	Sd	P
Başarma	.23	307	.01
Başatlık	.13	307	.05
Sebat	.25	307	.01
Düzen	.22	307	.01
Bağımsızlık	.02	307	-
Değişiklik	.07	307	-
Oto-kontrol	.07	307	-
Özgüven	.12	307	.05
Yaratıcı Kişilik	.01	307	-
Askeri Liderlik	.18	307	.01

Araştırma sonucunda, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin meslekî olgunluk düzeyleri ile kişilik özellikleri olarak başarıma, başatlık, sebat, düzen, özgüven ve askerî liderlik kişilik özelliklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre; toplumca kabul gören değerlere sahip olma yolunda başarı çabası, gruplarda önderlik rolü üstlenmek için çalışma ya da bireysel ilişkilerde etkin ve belirleyici olma, yüklenilen görevi yerine getirmede kararlı olma, bir işi sonuna kadar götürebilecek kapasiteye sahip olma, özel ve iş yaşamında etkinliklerin plânlanmasına önem verme, kişinin kendi yeteneklerine, davranışlarına olan güveni ve güçlülük, özdisiplin, nezaket gibi toplumsal olarak liderde bulunması gereken özelliklere sahip olma gibi davranış ve özelliklerin Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin meslekî olgunluk düzeyleri ile pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Meslek seçiminde ve mesleğe girmesinde öğrenci bir bütün olarak ele alınmalı, sadece akademik başarısı değil, kişilik yapısı gibi psikolojik özellikleri de dikkate alınmalıdır. Buradan hareketle, öğrencilere olumlu kişilik özelliklerini kazanmaları ve varsa olumsuz kişilik özelliklerini söndürmeleri konusunda yardımcı olunmalıdır.

2. Öğrencilerin psikolojik özelliklerinin dikkate alınması doğrultusunda okullardaki rehberlik servisleri ve öğrenci başına düşen rehber öğretmen sayısı artırılabilir. Bunun için üniversitelerde yeni bölümlerin açılması ve gerekli uzman personelin yetişmesi sağlanabilir.

3. Okullardaki rehber öğretmenler her yıl düzenli olarak yapılan yeni araştırmalar ve yeni bilimsel bulgular üzerinde bilgilendirilebilir. Bunun için hizmetiçi eğitim kurslarından yararlanılabilir. Alanla ilgili uzman kişilerin görüşleri alınmak üzere çeşitli panel ve konferanslar düzenlenebilir.

4. Öğrencilerin, meslekî olgunluğu etkilediği belirlenen kişilik özelliklerini kazanmaları ya da geliştirmeleri için grup faaliyetleri düzenlenebilir. Bunun için özellikle grup oyunlarından yararlanılabilir. Etkili iletişim becerileri oluşturma, atılganlık eğitimi, mesleğe yönlendirme programları, vb. faaliyetlerle kişinin kendini tanıması ve geliştirmesi amacına yönelik grup faaliyetleri uygulanabilir. Gerekli şartların sağlanması için bu faaliyetler ilgili makam ve kurumlarca desteklenebilir.

5. Sınıf öğretmenleri ve ders öğretmenleri meslekî olgunluğu etkilediği belirlenen kişilik özellikleri, bu özelliklerin kazanılması ve geliştirilmeleri hakkında bilgilendirilebilir ve bilinçlendirilebilir. Ayrıca, ders ve sınıf öğretmenlerinin öğrencilerle daha uzun süre beraber olduğu ve onları daha uzun süre gözleme imkânına sahip olduğundan hareket ederek; onların rehberlik ve psikolojik danışma konusunda bilgilendirilmelerine ve bilinçlendirilmelerine özen gösterilebilir.

6. Ailenin kişilik üzerinde çok güçlü etkisi olduğundan hareket ederek ebeveynler meslekî olgunluğu etkilediği belirlenen kişilik özellikleri, bu özelliklerin kazanılması ve geliştirilmeleri hakkında bilgilendirilebilir ve bilinçlendirilebilir. Bunun için veli toplantılarından veya özel olarak düzenlenmiş konferanslardan yararlanılabilir.

7. Araştırmalarla, meslekî olgunluk düzeyleri üzerinde etkili olduğu diğer kişilik özelliklerinin neler olduğu belirlenebilir.

8. Mesleki rehberlik ve meslek seçimi yeni bilgiler ve araştırma sonuçları her yıl düzenli olarak raporlaştırılıp kitapçıklar halinde ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara ulaştırılabilir.

9. Öğrencilerin mesleki rehberlik konusunda okullarından ve rehberlik servislerinden beklentilerini belirlemeyi amaçlayan geniş çaplı araştırmalar düzenlenebilir. Uzmanların da görüşleri alınıp etkin yönlendirme için yeni teknikler geliştirilebilir.

10. Mesleki rehberlik ve meslek seçimi konusunda elde edilen yeni bilgiler kısa zamanda pratiğe dönüştürülebilmelidir.

11. Mesleki rehberlik ve meslek seçimi konusunda yapılacak araştırmalar, özendirilmeli; maddi ve manevi olarak desteklenmelidir.

12. Etkin bir mesleki rehberlik faaliyetinin ülke düzeyinde yaygınlaştırılması için İş ve İşçi Bulma Kurumu, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, İstihdam Danışma Merkezleri gibi ilgili kurumlar arasındaki iletişim ağı güçlendirilebilir.

13. Öğrencilerin gerçek hayata, çalışma hayatına daha iyi hazırlanmaları ve mesleki olgunluk düzeylerinin yükseltilmesi için çeşitli kurum, kuruluş veya işletmelerde öğrencilere staj görme imkânı sağlanabilir. Hayata hazırlanma her dönem için önemlidir. Dolayısıyla, bu tür staj yaparak, gerçek çalışma hayatının içinde bulunma imkânı ilköğretim düzeyinde bile sağlanabilir.

14. öğrencilerin gerçek hayatı daha yakından tanımalarının sağlanmasına yönelik olarak, işletmeler, kurumlar ve kuruluşlarla yani iş hayatıyla okulun birleştirilmesi yönünde olanaklar geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- AUport, W. Gordon. *Personality: A Psycytological Interpretion*. London: 1986.
- Baymur, Feriha. *Genel Psikoloji*. 8. Basım, istanbul: inkılap Kitabevi, 1989.
- Bingham, William C. *The Counselor and Youth Employment*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1973.
- Crites, John O. (Ed. Edwin L. Herr). *Vocational Guidance and Human Development: Career Development Processes: A Model of Vocational Maturity*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1971.
- Enç, Mithat. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Karatepe Yayınları, 1990.
- Engler, Barbara. *Personality Theories*. 2.Edition. Boston: Houghton Mifflin Company, 1985.
- Freud, Sigmund. *Psikolojiye Yeni Giriş Dersleri*. (Çev: Selçuk Budak). Ankara: öteki Yayınevi, 1994.
- Geçtan, Engin. *Psikanaliz ve Sonrası*. 3. Basım, istanbul: Remzi Kitabevi, 1988 (1984,1981).
- Hurlock, Elizabeth. *Adolescent Development*. New York: McGraw Hill Company, 1955. Jersild, Arthur T. *Çocuk Psikolojisi*. Ankara: S Yayınları, 1979.
- Karahan, T. Fikret ve Mehmet E. Sardoğan. *Psikolojik Danışma Kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi, 1994.
- Kepeçoğlu, Muharrem. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 6. Basım, Ankara: Gül Yayınevi, 1992.
- Köknel, özcan. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1985.
- Kreps, Elfriede. "Psychosocial Aspects of Vocational Maturity: Implications For Counselling". Canada: *Canadian Journal of Counselling*. Volume 20, N: 3, p. 146-156, 1986.
- Krutetskyy.A. *Psychology*. Moscow: Prosveşçeniye Publishing, 1980.
- Kulaksızoğlu, Adnan., Kulaksızoğlu, Nur. *Meslekler Rehberi*. İstanbul: Kavram Yayınları, 1997.
- Kuzgun, Yıldız ve Feride Bacanlı. *Meslekî Olgunluk ölçęği El Kitabı*. M.E.B. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yay. 1996.
- Kuzgun, Yıldız. *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi*. Doçentlik Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 118, 1982.

- Lazarus, Richard. S. *Adjustment And Personality*. New York: Mc Graw Hill Company Inc, 1961.
- Luzzo, Darell Anthony. "Predicting the Career Maturity of Undergraduates: A Comparison of Personal, Educational and Psychological Factors" *Journal of College Student Development*. Vol: 34, July, 1993.p.271-274.
- Morgan, Clifed T. (Yayın Sorumlusu: Sibel Kara kaş). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. 7.Baskı Ankara: Meteksan Ltd. Şti. 1989.
- Roe, Anne. *The Psychology of Occupations*. Seventh Printing. New York: John Wiley and Sons, Inc. 1966.
- Savran, Canan. *Sifat Listesi (ACL)'nin El Kitabı*.
- Süper, Donald E. ve John O. Crites, Raymond C. Hummel, Helen P. Moser, Phoebe L. Overstreet, Charles F. Warnath. *Vocational Development: A Framework for Research*. New York: Teachers College Press, USA, 1965.
- Süper, Donald E. ve Martin J. Bohn, Jr. *Occupational Psychology*. London: Tavistock Publications, 1973.
- Süper, Donald. E. *The Psychology of Careern: An Introduction to Vocational Development*. New York. Harper and Row Publishers, 1957.
- Süper, D.E., Nevili, Dorothy, D. "Work Role Saliense As a Determinant of Career Maturity in High School Students" *Journal of Vocational Behaviour*. Cilt 25, s.30-44.
- Şahin, Nesrin. "Kişilik Bozukluklarında Bilişsel Davranışçı Terapiler" *Bilişsel Davranışçı Terapiler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:7, 1996.
- Tan, Hasan. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 2. Basım, İstanbul: M.E.B. Yayınları, öğretmen Kitapları Dizisi No: 163. 1989.
- Tolbert, E.L. *Counselling For Career Development*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1974.
- Türk-Iş. "*Çalışan Çocuklar ve Genç işçilerin Sorunları Sempozyumu*". Hazırlayan: Türk-Iş Çalışan Çocuklar Bürosu, izmir: Türk-Iş Yayınları, No: 188, 16-17-18 Mayıs 1995.
- VWestbrook, Bert W., Sanford, Eleanor E., Donnelly, Miriam H. "The Relationship Between Career Maturity Test Scores and Appropriateness of Career Choices". *Journal of Vocational Behaviour*. Volume:36, 1990. p. 20-32.
- Yanbastı, Gülgün. *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 53, 1990.